

CONSEMĂNĂRI CULTURALE ÎN PRESA HUNEDOREANĂ, INTERBELICĂ

MARIA BASARAB

Relevarea aspectelor de conținut ale publicațiilor românești, implică hunedorene, îngăduie anumite considerații cu privire la promovarea culturii, în paginile lor. Ele și-au făcut de-a lungul anilor, din articolele cu conținut cultural, un scut, apărător cu strășnicie, al înaltelor idealuri politice.

Publiciștii, prețuind deopotrivă gazetarii, vin să completeze dinamica vieții politice și fac să rodească o cultură cu tendință. Octavian Goga care se impusese și ca mare gazetar, susținea că rostul ziaristului nu era „...să făurească imnuri de mărire întru bucuria de-aproapelui, și trebuie să îplinească munca grea de îndrumător al societății, să pipăie pulsul sufletelor să răscolească păcatele și să deschidă prin îndrăzneală cinstită, prin o neclintită forță morală și prin spirit criticat răspicat, drumul progresului cultural”¹.

Necesitățile naționale activează și în românul hunedorean nevoia permanentă de cultură, interesul lui pentru tot ce este spiritualitate.

Aprecierea perioadei interbelice, fructuoasă pe plan publicistic, gazetăresc ne obligă să raportăm oamenii de cultură și faptele lor la judecata absolută a timpului și la platforma unor idealuri năzuite de ei, acordând scurtelor scrieri gazetărești triplă valoare.: educativă, în sensul cel mai profund al cuvântului, o valoare documentară, informându-ne asupra epocii și o valoare literară. Ziaristica hunedoreană, interbelică aderă la aceste deziderate, articolele scrise nu rămân doar umbre patetice ale unui trecut măreț. Ea este purtătoarea unor autentice însemne cultural-educative. Gîndurile gazetarilor s-au îndreptat deopotrivă înspre evenimentele politice ale timpului, cit și înspre problemele culturii și științei dovedind că nu numai o epopee națională poate contribui la progresul culturii și al societății. Un articol amplu sau o scurtă știre poate informa publicul cititor asupra unor evenimente culturale încurajînd totodată elaborarea altor valori culturale existente sau virtuale, ori sugerînd numai gînduri de organizare a manifestărilor culturale, care desfătau spiritul și luminau mintea.

Consemnarea diverselor forme culturale și îndreptarea luării aminte către ele, înseamnă în întiiul rînd o chemare la încredere. Lungul șir al consemnărilor debutează cu menționarea articolului din ziarul „România

1. O. Goga, *Dreptul criticii* în vol. *Insemnările unui trecător*, Arad, 1911, p. 25.

liberă“ din anul 1920, care face doar un apel locuitorilor Devei pentru a viziona spectacolul cultural susținut de actorii clujeni sub conducerea dramaturgului Zaharia Birsan, cu piesa „Doctor fără voce“ de Molière, familiarizând astfel amatorii de cultură teatrală cu dramaturgia clasică franceză.

Propagandă culturală însuflețitoare face și însemnarea, din același ziar, care aduce știri din Valea Jiului : „În sala de festivități de la Casina Română din Lupeni... se țin conferințe cu subiecte de istorie, geografie, științele naturale, drept administrativ... la care participă... elementul țărănesc și muncitoresc dornic să se cultive“².

În coloanele ziarelor vremii, o rubrică semnal era afectată anunțării ieșirii de sub tipar a unor cărți românești mesagere de gânduri și fapte mărețe pentru poporul nostru. Astfel, „Solia dreptății“ ziar orăștian aducea la cunoștința concetățenilor că tipografia locală a editat volumele: „Pagini alese din scriitorii români“, „Ghemul vieții“, legende scrise de „românul cu inimă mare“, V.A. Urechia, „Mărul discordiei“ de P. Ispirescu, „Kir Ianulea“ de I.L. Caragiale și volumul „Eroii noștri“, cuprinzător al poveștilor „...trecutelor vremi precum și icoanele care ne arată pe eroii, pe vitejii cutărui mare fapt istoric“³.

O intensă activitate culturală se desfășoară în cadrul Universităților populare. În anul 1923, prin Universitatea populară, conferențiază la liceul „Decebal“ din Deva, profesorul Jules Benoist despre „...curentul romantic în literatura franceză și poezii romantice“⁴, semnatarul articolului împărtășește, sintetizat, spusele conferențialului.

Activități culturale aveau loc și în mediul rural, marii oameni de cultură ai timpului pledau pentru progresul națiunii române printr-o perpetuă muncă de ridicare a gradului de cultură la sat. Aici erau de folos orice forme de cultură, materializate chiar prin donații de cărți. Prețuind cum se cuvine rolul cărții în atingerea idealului național Nicolae Iorga arată că „...ajutorul de dat... nu poate sta numai în bani, ci în carte, în suflet, în cuvânt“⁵.

Pentru culturalizarea locuitorilor satelor milita „Gazeta Hunedoarei“ din anul 1923, care informează cititorii despre serbarea culturală din comuna Vaidei, deschisă de profesor doctor Avram Todor, fiu al comunei, care cuvintează despre „...școală, cultură și importanța lor la neamul nostru“⁶ și donează bibliotecii din sat un număr însemnat de cărți.

O documentată conferință despre „Importanța și originalitatea județului Hunedoara“ o susține Ștefan Mateș, directorul Arhivei din Cluj, în care „...a scos din istoria neamului nostru acele momente mai însemnate, care se leagă de istoria județului nostru și au avut o importanță mare fie asupra istoriei generale a neamului, fie chiar și asupra istoriei universale“⁷.

2. „România liberă“, Deva, 1920, 19 decembrie.

3. „Solia dreptății“, Orăștie, 1921, 28 iulie, an. I, nr. 7.

4. „Gazeta Hunedoarei“, Deva, 1923, 21 martie, nr. 12.

5. N. Iorga, Liga culturală în „Boabe de grâu“, Buc., 1930, 8 oct. an I, p. 451—456.

6. „Gazeta Hunedoarei“ Deva, 1923, 31 ianuarie, nr. 5.

7. „Solia dreptății“ Orăștie, 1923, 22 februarie, an III, nr. 8

Prin scrisul unor buni români, tinerii sînt îndemnați să se identifice cu cerințele vremii, cu doleanțele românului de la oraș și de la sat. Dealtfel, articolul semnat de Valeriu Bora, intitulat sugestiv „Studentii, vacanțele și luminarea satelor — Cuvinte pentru cei ce cred în cultură și muncă“, interoghează pe cei pentru care scrie articolul, dacă contribuie prin coruri, teatre și știința lor ciștigată în școli, la luminarea poporului foloasele de multe feluri ale învățaturii“⁸.

Personalități ale științei românești participau activ la răspîndirea cunoștințelor științifice în rîndul maselor. Prof. univ. dr. Alexandru Borza a conferențiat în județul nostru despre „Munții și stepa“⁹ însoțindu-și explicațiile de proiecții cinematografice, iar cu cîțiva ani mai tîrziu a vorbit la Deva despre „Parcul Național în Retezat“¹⁰, iar prof. univ. dr. Silviu Dragomir a susținut conferința „Un erou nedreptățit: Ion Buteanu“¹¹ documentînd meritul istoric al pașotismului cu date extrase din arhivele din Viena. Articolul ziarului se încheie cu o chemare către cei competenți care ar trebui să achiziționeze documentele acestea „...atît de prețioase și de strîns legate de județul Hunedoara, pentru Muzeul județean“¹².

Se simțea tot mai mult nevoia culturalizării maselor, mai ales a celor de la sate „...căci dacă vor întîrzia cărturarii de la îndatoririle lor față de sate atunci satele vor îmbrățișa mișcarea sindicalistă prin care își vor crea singuri puțința mijloacelor de culturalizare“¹³. O petrecere populară în favoarea școlii a avut loc la Hondol cu cîntece și „producțiuni teatrale“. Articolul care menționează faptul, se adresează organizatorilor, tineretului studențesc, care a pornit astfel pe o bună cale îndemnîndu-i la stăruință „...întu toate și pe mai departe că își va fi spre onoarea dumitale, spre bucuria părinților și spre folosul comunei unde te-ai născut“¹⁴.

Se urmărea cu același interes dezvoltarea culturii muzicale. Numeroasele spectacole puneau în scenă compoziții muzicale românești. Pilduitoare este „Șezătoarea“¹⁵ de T. Brediceanu cu concursul profesorului deveau I. Ignaton. Un deosebit succes artistic în Deva a înregistrat opera „Baba Hîrca“¹⁶ de Matei Mîllo și Flechtenmacher sub conducerea muzicală a aceluiași I. Ignaton. Ziarul „Înainte“ ne informează despre un festival artistic desfășurat în comuna Pui, în cadrul căruia s-a jucat piesa „Valsul dimineții“¹⁷ comedie bufă în trei acte de T. Mușatescu și Sică Alexandrescu. Ziarele hunedorene apărute între cele două războaie mondiale consemnează nenumărate manifestări culturale susținute de cei care slujesc școlile. Misiunea dascălului era multiplă. Pe lîngă datoria de a instrui prin noțiunile științifice comunicate, dascălului îi revenea obligația morală de a educa prin activități culturale. În acest sens pentru

8. *Idem*, 1924, 28 august, an IV, nr. 34.

9. „Gazeta Hunedoarei“, Deva, 23 decembrie, nr. 51.

10. *Idem*, 1933, 11 nov., an XII.

11. *Idem*, 1925, 9 dec., nr. 49.

12. *Ibidem*.

13. „Solia dreptății“ Orăștie, 1929, 31 oct., an VIII.

14. „Gazeta Hunedoarei“, Deva, 1931, 26 august, an X, nr. 34.

15. *Idem*, 1934, 30 iunie, nr. 26.

16. *Ibidem*.

17. „Înainte“, Deva, 1936, 20 febr., an IX, nr. 6—7.

o cunoaștere aprofundată a datorii învățătorilor, profesorul și directorul școlii normale din Deva editează în anul 1933 cartea intitulată „Datoriile învățătorului”¹⁸. Cu dragoste de neam și de glie „apostolii românismului” depuneau viu interes în slujba înaintării culturii noastre. La Hunedoara, ne semnaleză un articol al ziarului „România liberă” din 1920 a avut loc, la Casina fabricii de fier, o frumoasă serbare școlară care a fost organizată cu nobilul țel de a se strînge un fond pentru dotarea bibliotecii : „Mi se umple inima de bucurie cînd văd că se muncește pentru limba și educația națională a poporului nostru de aici”¹⁹. își încheia semnatarul articolului știrile sale. La cîțiva ani după înfăptuirea unirii politice a celor trei provincii românești, oamenii „știutori de carte” își exteriorizau neîmpăcarea pentru neîntemeierea unei limbi literare românești unice. Școlile erau chemate mai întîi, la îndeplinirea acestui deziderat, care ar fi putut deveni realitate atunci doar cînd școlarii ar fi cunoscut bine operele literare ale marilor noștri scriitori. „Nu pot decît să recomand operele literare ale multor scriitori spre citire și exercițiu de limbă. Ei sînt dătători de ton privitor la cuvintele care se pot considera ca literare pentru unificarea limbii”²⁰. Conștienți de însemnătatea științei de carte, răspînditorii de cultură acordau spații largi articolelor propagandistice. Articolul „Învățătorul în slujba dezvoltării culturii la sate” făcea apologia culturii, în special în mediul rural : „Una dintre problemele cele mai importante care preocupă pe cei însărcinați cu instrucția și educația este mai ales aceea a dezvoltării culturii la sate. Avem o sfințită datorie, de a munci cu dragoste pentru luminarea sătenilor în binele obștească”²¹. Tot pentru răspîndirea științei de carte a coferențiat și profesorul P. Munteanu de la Liceul „Aurel Vlaicu” din Orăștie cu prilejul zilei cărții²². Nu întotdeauna împrejurările vremii favorizau izbîndirea doleanțelor fierbinți ale cărturarilor iubitori de cultură. Prețurile ridicate ale cărților școlare, primele deschizătoare de drum spre acumularea noțiunilor de artă și știință opreau de la cumpărarea lor pe cei, care ar fi beneficiat de foloasele cărții. Ziarul „Solia” din anul 1936 ne informează despre o atare situație, prin articolul „Cîte ceva despre manualele didactice de curs primar. Scumpetea lor. Propuneri de ieftinire „...astfel să poată ajunge în mîna mulțimii dornică de carte și de cultură”²³.

Activități culturale de prestigiu au desfășurat și muzeele. La loc de cinste, se situează consemnările culturale muzeistice, din gazetele anilor amintiți. Caracterul educativ al expozițiilor muzeale se impunea prin formarea sentimentelor de dragoste pentru creația artistică românească și formarea deprinderilor practice, aplicative, mai ales la tînăra generație. Pentru a face cunoscută industria „...cea mai mică cît și cea mare din

18. „Gazeta Hunedoarei”, Deva, 1933, 19 august, an X, nr. 34.

19. „România liberă”, Deva, 1920, 11 ianuarie.

20. „Gazeta Hunedoarei”, Deva, 1923, 21 martie, an II, nr. 12.

21. *Idem*, 1934, 16 iunie, an XIII, nr. 24.

22. „Solia”, Orăștie, 1935, 16 mai, an XIV, nr. 4.

23. *Idem*, 1936, 17 ianuarie.

județul nostru Corporațiunea industriaișilor din localitate plănuiește de a aranja... o expoziție județeană“²⁴.

Se fac propuneri insistente pentru organizarea unei expoziții permanente, a unui muzeu, în care să se etaleze obiecte care vorbesc despre marele inventator hunedorean Aurel Vlaicu, care au „...o valoare istorică pentru dezvoltarea noastră culturală pe tărîmul descoperirilor... încă un nobil prilej de adevărată mîndrie națională pentru Orăștia noastră“²⁵. Același ziar conține importanta știre, a descoperirii unui document istoric emis de Simion Bărnuțiu și adresat, în 1848—1849 scaunului Orăștiei, în care cere „...diregători civili din națiunea noastră, în scaunul Orăștiei“²⁶.

Despre istoria străveche a ținuturilor hunedorene nu vorbesc numai documentele arhivistice, ci și piesele descoperite în șantierele arheologice. Despre săpăturile arheologice de la Sarmizegetusa ne informează „Gazeta Hunedorei“ din anul 1935, săpături la care își aduce neprecupețitul efort Octavian Floca directorul muzeului județean : „d-sale se datorește dezgroparea mausoleului roman de acolo“²⁷. Mai tîrziu același ziar ne încunoștințează despre importanțele vestigii istorice descoperite tot la Sarmizegetusa, prin aportul însemnat al prof. univ. Constantin Daicoviciu, scoțîndu-se la lumină „întregul amfiteatru și o parte interesantă a scos la suprafață în hotarul comunei Breazova (3 km depărtare de istorica localitate Sarmizegetusa) ..un mormînt roman pe cît de frumos ca aspect, pe atît de interesant ca monument arheologic“²⁹. Aceste importante documente istorice ale îndepărtatului nostru trecut erau bine cunoscute pe plan național. La al doilea Congres Național de arheologie și numismatică, județul nostru a fost reprezentat prin directorul muzeului Octavian Floca, membru al Societății numismatice române „...care a ținut o comunicare despre tezaurile de monede dacice descoperite pe teritoriul județului nostru, problemă care a interesat toate cercurile științifice“³⁰.

Pamîntul hunedorean, depozitar de istorie străbună a favorizat îmbogățirea colecției muzeale, devene. Săpăturile arheologice de la Geoagiu, sub supravegherea aceluiași Octavian Floca au scos la iveală numeroase monumente antice „...a fost dezgropat un frumos altar roman din piatră de var închinat zeilor sănătății Aesculap și Hygia“³¹, iar la Cinciș „...fragmente de ceramică, fragmente de cărămidă și țiglă“³², donate muzeului județean, mai pe urmă.

Preocupări muzeistice manifestau și școlile județului nostru. Expoziția de desen, diagrame și lucruri manuale ale Școlii normale din Deva „...a prezentat un material deosebit de interesant“³³, iar cea a

24. „Gazeta Hunedorei“, Deva, 1924, 8 oct., nr. 13.

25. „Solia dreptății“, Orăștie, 1925, 29 ian., an V, nr. 5.

26. *Idem*, 1932, 21 iunie, an XI, nr. 18.

27. „Gazeta Hunedorei“, Deva, 1935, an XIV, nr. 35.

28. *Idem*, 24 august, an XV, nr. 34.

29. „Înainte“ Deva, 1935, 30 iunie, an III, nr. 18—19.

30. „Gazeta Hunedorei“, Deva, 1935, 5 oct. an XIV, nr. 40.

31. *Idem*, 21 sept., an XIV, nr. 38.

32. *Ibidem*.

33. „Avînt și credință“, 1939, 8 iunie, an I, nr. 7.

Gimnaziului industrial „...a fost desigur cea mai fidelă mărturie a muncii, care se desfășura pe teren practic“³⁴.

Preocupările pentru destinele culturii românești sînt dominante. Sensul activ și angajant este conturat atît de cei, care se încadrau în planul culturii prin scrisori, cît și de cei care făceau „cultură faptică“. În acest context se înscrie mențiunea ziarului „România liberă“, care relatează serbarea culturală de la Brad organizată cu ocazia aniversării a 50 de ani de la înființarea gimnaziului din localitate, subliniindu-i-se actului cultural, „tenta istorică“. În cartea nepieritoare a istoriei noastre, gimnaziul din Brad a înscris ziua de 27 iunie 1920 ca pe o zi de mîndrie națională și încoronare a unor sfortări de jumătate de secol în interesul vieții și culturii naționale“³⁴.

Facem cunoștință, în paginile ziarelor hunedorene, cu talentați minunitori ai condeiului. Astfel, din recenzia volumului de poezii „Luna-n prag“ aflăm despre poetul Volbură Poiană (probabil pseudonim) al cărui nume apare des mai ales în „Gazeta Hunedoarei“ și care sădește „...în grădina înmoroită a societății moderne de azi florile de dor și drag ale Frumosului“³⁵. Un alt articol mobilizator lansa ideea sărbătoririi lui Zaharia Birsan, personalitate de o veritabilă valoare culturală. Aceeași sursă informativă, ne pune la curent cu prestigioasa activitate culturală a orașului Brad, unde apare, în acel timp, revista liliputană (imitînd „Bilete de papagal“ a lui T. Arghezi), denumită, „Abecedar“, „...Născută din cele mai curate gînduri, fire hoinară, infiripată la flacăra estetismului și stropită cu aghiasmă din apele frumosului, Abecedarul e un bun augur. Revista grupează nume ca : G.M. Zamfirescu, E. Jebeleanu, E. Isac, E. Giurgiuca“³⁴ (Acesta din urmă fiind și întemeietorul ei). Așadar, după cum aprecia O. Șuhițiu „Revistele ardelenne sînt oglinda unei vieți trepidante de intelectualitate“³⁷.

Pămîntul hunedorean a dat în acele vremuri oameni de o înaltă ținută artistică. Prin merite personale, deosebite se face cunoscut țării și dincolo de hotarele ei, pictorul Ion Stoica din Ormindea, care a avut preocupări și în domeniul aviației. Deopotrivă de mare, pictor și patriot, el expune la marea expoziție de pictură din Viena, pentru că „...a ținut să figureze și nume românești prin expoziție“³⁸. Inițiativa „Asociațiunii aeronautice române“ din București, de a ridica un monument spre cinstirea marelui aviator și constructor român Aurel Vlaicu, este salutată de ziarul „Înainte“ : „este primul (monument — n.n.) ce se ridică unui aviator, în țara noastră“³⁹. În același an, 1933, i se dedică serbări comemorative lui Aurel Vlaicu, la Orăștie, la care „...au luat parte intelectuali și mai ales țărani din jur“⁴⁰.

O altă aniversare este dedicată compozitorului D.G. Kiriac. Sărbătorirea maestrului, printr-un festival artistic, este organizată „...pentru

34. „România liberă“, Deva, 1920.

35. „Gazeta Hunedoarei“ Deva, 1923, 28 febr., nr. 9.

36. *Idem*, 1933, 2 sept., an. XII, nr. 35.

37. O. Suluțiu, în „Viața literară“, București, 1934, 20 martie — 5 aprilie.

38. „Gazeta Hunedoarei“, Deva, 1931, 26 august., an. X, nr. 34.

39. „Înainte“, Deva, 1931, 26 august., an. X, nr. 34.

40. „Gazeta Hunedoarei“, Deva, 1933, 1 iulie, an. XII, nr. 26.

glorificarea celui, care a mișcat inimile mai mult de un sfert de veac prin vibrațiunile nevăzute ale muzicii“⁴¹. Cu un an mai tirziu apare în „Gazeta Hunedoarei“, alături de necrologul lui Gh. Bogdan Duică și notița biografică „...a aprigului gazetar și neinduratului critic literar, un adevărat apostol al misiunii sale, al științei și al neamului“⁴².

În această vreme orașul Brad oferă surpriza înființării unei edituri ce se cheamă „Panteon“ și care și-a făcut debutul prin tipărirea romanului „Ioana“ de A. Holban. „Bradul reprezintă ceea ce ar trebui să tindă să fie toate orașele noastre provinciale“⁴³ spune „Gazeta Hunedoarei“ din anul 1934. Tot la diferență de un an, aceeași gazetă ne dă trista veste despre moartea lui C-tin Bacalbașa, pionierul ziaristicii românești. În același număr al ziarului apare articolul intitulat „Romancierul Panait Istrati românul cu renume mondial“⁴⁴ din a cărui operă literară semnatarul articolului comentează câteva idei. De altfel, articole despre „scriitorul pribeag“ apar și în alte ziare.

Gazetele se mândreau publicând date despre oamenii de artă, hunedoreni. Un elogiu i se face în ziarul „Înainte“ talentatului pictor devenit Gyarmati Francisc : „...fără Gyarmati și alți cițiva, orașul acesta de provincie n-ar putea să exclame orgoliosul titlu... avem și noi artiști“⁴⁵. Mai puțin cunoscut, dar nu și mai puțin talentat este compozitorul Ion Ignaton despre care se spune că „...are organizate admirabile bucăți folclorice încă inedite“⁴⁶.

Ziarele hunedorene interbelice acordă însemnătatea cuvenită sărbătoririi marilor evenimente istorice. Ample spații sînt afectate festivităților închinatelor zilei de 1 Decembrie, care amintește tuturor de marea unire : „Pînă la unirea din 1918 cultura a constituit unul din cele mai puternice mijloace de afirmare națională a românilor“⁴⁷. O dată înfăptuită, unirea rămîne o amintire vie în mintea și inima românilor. Despre festivitatea zilei de 1 Decembrie ne vorbește ziarul orăștian „Solia dreptății“⁴⁸. Sărbătoarea a fost anunțată anticipat de același ziar care menționa că „serbarea de comemorare a zilei de 1 Decembrie 1918 ...se va desfășura de către despărțămîntul Astei, la Orăștie, cu concursul liceului Aurel Vlaicu“⁴⁹.

Actul unirii Principatelor, Moldova și Țara Românească, care a precedat unirea de la Alba Iulia, a ocupat locul meritat în preocupările oamenilor de cultură, hunedoreni. Aniversarea Unirii Principatelor a oferit prilejul liceenilor deveni să audieze o conferință „magistrală“ „...care arăta însemnătatea istorică și națională a zilei, sădind astfel în inimile elevilor mîndrie și iubirea față de neam și pietatea față de memoria marilor bărbați“⁵⁰. Cu cîtiva ani mai înainte același eveniment

41. *Idem*, 18 martie, an. XII, nr. 11.

42. *Idem*, 1934, 6 oct., an. XIII, nr. 40.

43. *Idem*, 29 sept., an. XIII, nr. 39.

44. *Idem*, 1935, 9 febr., an. XI, nr. 9.

45. „Înainte“, Deva, 1935, 7 sept., an. III, nr. 25.

46. *Ibidem*.

47. V. Curticăpeanu, *Mișcarea culturală românească pentru unirea din 1918*. București, 1968, p. 21.

48. „Solia dreptății“, Orăștie, 1925, 3 dec., an. V, nr. 49.

49. *Idem*, 26 nov., an. V, nr. 48.

50. „Gazeta Hunedoarei“, Deva, 1923, 14 febr., nr. 7.

istoric este anunțat de „România liberă“ care sublinia că „...e cel dintîi prilej ce ni se prezintă pentru sărbătorirea demnă a marelui act istoric de la 24 Ianuarie 1859. Corpurile didactice de la institutele de învățămînt din Deva, cu concursul prețios al unor oficianți și al meseriașilor noștri, au ținut de datorință să comemoreze însemnătatea zilei“⁵¹. Bucuria sărbătoririi unirii depline era pe buzele și în inimile tuturor românilor. „1 Decembrie. Sărbătoarea noastră“, atrăgea atenția titlul articolului din ziarul „Gazeta Hunedoarei“ din anul 1924 „...anunțînd lumii întregi că această zi de glorie națională este sărbătoarea sărbătorilor a acestui Ardeal“⁵² și chema la sărbătorirea zilei pe toți românii în această zi „a liberării și a unirii între hotarele Daciei de odinioară“⁵³. Ziarul „Solia dreptății“ din anul 1925 anunța un concurs de creație poetică la care puteau participa cei de la saț. Pentru stimularea s-au instituit patru premii bănești răsplătîndu-se „cele mai frumoase poezii scrise de țărani“⁵⁴. Printre condițiile impuse creatorilor, una era de a se scrie despre măreața adunare de la Alba Iulia din anul 1918. Această mare zi a constituit prilej de sărbătoare și pentru locuitorii comunei Cristur, care au audiat o documentată conferință despre istoria multimilenară a poporului român, urmată de recitări din creațiile poetice ale lui G. Coșbuc, O. Goga etc.⁵⁵, reliefîndu-se că acestui eveniment istoric i se acordă însemnătatea cuvenită prin organizarea și desfășurarea atît de diversă a activităților culturale.

Continuînd activitatea unor societăți, ale căror programe erau întemeiate pe ideile înfăptuirii unității noastre naționale și desfășurîndu-și propriile activități în strînsă legătură cu Societatea Astra, despărțămintele hunedorene ale Astei au considerat cultura important factor în lupta pentru realizarea marilor imperative ale națiunii române, „Asociația Transilvană pentru cultura și literatura poporului român“, cu despărțămintele ei, a înscris pagini de neuitat în istoria culturii românești. Importanta lucrare „Jertfele românilor din Ardeal, Banat, Crișana, Satu Mare și Maramureș aduse în războiul mondial din anii 1914—1918“ a fost adusă la cunoștință de Comitetul Central al Astei aducîndu-i-se mulțumirile meritate istoricului Teodor Păcățeanu „...pentru conștiințozitatea și dragostea ce a decurs întru săvîrșirea acestei monumentale opere“⁵⁶.

Interesul pentru formarea gustului muzical rafinat, l-a depus „Societatea filarmonică din Deva a cărui scop a fost „...de a cultiva și dezvolta gustul pentru operele clasice“⁵⁷.

Despărțămintele și agenturile Astei căutau prin diverse mijloace să continue munca de luminare a sătenilor. Un punct de plecare era în acest sens, înființarea bibliotecilor sătești. „Gazeta Hunedoarei“ din a-

51. „România liberă“, Deva, 1920, 25 ian.

52. „Gazeta Hunedoarei“, Deva, 1924, 26 nov., nr. 20.

53. *Ibidem*.

54. „Solia dreptății“, Orăștie, 1925, 19 febr., an. V, nr. 8.

55. „Gazeta Hunedoarei“, Deva, 1935, 15 dec., an. XIII, nr. 50.

56. *Idem*, 1923, 28 martie, nr. 13.

57. *Idem*, 24 ian., nr. 4.

nul 1923 enumeră toate satele hunedorene care au fost înzestrate cu biblioteci „poporale“⁵⁸.

O altă societate culturală, aceea a scriitorilor români, a efectuat un turneu prin Ardeal. Evenimentul literar deosebit de marcant a reținut atenția gazetarilor care în câteva rânduri au dat detalii despre întâlnirile marilor scriitori cu hunedorenii. La „Șezătoarea literară“ organizată la Deva, au citit din operele lor: I. Pilat, I. Agîrbiceanu, L. Rebreanu, I. Minulescu, V. Eftimiu.

O serie de știri redactate telegrafic vorbesc despre activitatea desfășurată de Societatea studențească „România Jună“ din Viena, care aranjează cu prilejul semicentenarului său, un festival la Orăștie, apoi știri legate de activitatea societății „Reuniunea femeilor din Hunedoara“, care organizează o producție cu concert și teatru în sala festivă a Casinoului, este anunțată vestea despre vizita făcută prețiosului muzeu din Deva a inginerilor din „Asociația generală a inginerilor români“⁵⁹.

Ziarul local din Orăștie aduce o critică îndreptățită Despărțămîntului Astei din Orăștie, care nu și-a fixat un program de activitate culturală „...pînă în cele mai îndepărtate sate ale acestui despărțămînt“⁶⁰. Totuși bilanțul făcut la sfîrșitul anului 1925 reliefează că „...munca ce o depune azi (Astra n.n.) pentru luminarea poporului la sate, prin menținerea de conferințe, înființarea de case culturale și biblioteci, este meritorie“⁶¹. Din „Solia dreptății“ aflăm că în anul 1932 la Orăștie, sub patronajul despărțămîntului Astei, s-a ținut conferința „Reînvierea dansurilor naționale la români“ urmate de recitări și cîntece românești⁶².

O manifestare artistică — literară, în Simeria, au organizat elevii liceului Decebal din Deva, înscriși în „Societatea de lectură Alexandru Vlahuță“. Programul a fost alcătuit din piese muzicale de Ludwig van Beethoven, poezii de V. Eftimiu, prelucrări folclorice de I. Ignaton, o comedie într-un act de Z. Birsan⁶³.

„Asociația culturală Sarmizegetusa“ s-a constituit cu scopul „...să dezvolte, să cultive și să promoveze cunoștințele asupra obirșiei și trecutului neamului românesc, pentru întărirea conștiinței naționale“⁶⁴. O intensă activitate culturală a desfășurat „Societatea corală din Dobra“. În anul 1934 a avut loc o serbare jubiliară dedicată acestei societăți, la care au participat delegați locali și străini⁶⁵.

După ce scoate în relief activitatea „Cercului de studii“ din Deva, ziarul „Înainte“ acuză lipsa de activitate a Astei la Deva, care „...nu este actuală decît în preajma alegerilor de președinte și de demnitari“⁶⁶. La Petroșani însă activitatea Astei a luat aspect practic „...în ziua de 27 aprilie la ora 9 dimineața s-a desfășurat în curtea școlii primare solemn-

58. *Idem*, 1923, 21 martie, an. II, nr. 12.

59. „Solia dreptății“, Orăștie, 1924, 16 aprilie, an. IV : 1924, 23 aprilie, an. IV, nr. 17; 1924, 4 iunie, nr. 23.

60. *Idem*, 1925, 15 ian., an. V, nr. 3.

61. *Idem*, 3 dec., an. V, nr. 49.

62. *Idem*, 1932, 26 mai, an. X., nr. 17.

63. „Gazeta Hunedoarei“, Deva, 1933, 17 iunie, an. XII, nr. 24.

64. *Idem*, 1934, 8 dec., an. XIII, nr. 49.

65. *Idem*, 29 sept., an. XIII, nr. 39.

66. „Înainte“, Deva, 1935, 1 iunie, an. III, nr. 16.

tatea sădirii pomilor“⁶⁷, știre cuprinsă în articolul „O frumoasă realizare socială a Astei din Petrila — Lonea“.

Relevarea diverselor aspecte ale culturii hunedorene interbelice și a responsabilităților social-politice, ale oamenilor de cultură hunedoreni, constituie o dovadă de continuitate ale marilor valori spirituale. Într-adevăr cultura hunedoreană interbelică s-a dovedit a fi profetică, raportată la ceea ce a devenit ea în deceniile următoare.

ENREGISTREMENTS CULTURELS DE LA PRESSE DE HUNEDOARA D'ENTRE LES DEUX GUERRES MONDIALES

R é s u m é

L'article souligne la grande importance qui s'accorde aux articles éditoriaux avec le contenu culturel, de la presse de Hunedoara, d'entre les deux guerres mondiales.

Les signataires de ces articles éditoriaux, ont accordé la valeur éducative, documentaire et littéraire aux écritures des journaux.

Ces articles éditoriaux nous signalent les hommes d'une remarquable culture, qui ont l'origine dans ce centre de Hunedoara, ou les articles ont consigné des événements politiques du temps, des aspects de la science et de la culture qui plaident pour le progrès de la nation roumaine.

---

37. „Avântul“, Petroșani, 1939, 6 mai, an. XII, nr. 9.